

Міністерство освіти і науки України

*Інститут приватного права і підприємництва
АПрН України*

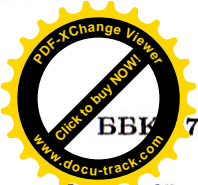
*Юридичний інститут Прикарпатського
національного університету імені Василя
Стефаника*

**Вдосконалення правового
регулювання корпоративних
відносин в сучасних умовах**

*Матеріали Всеукраїнського науково-практичного
семінару*

25-26 вересня 2009 року

Івано-Франківськ, 2010

Редакційна
колегія:

В.В.Луць — академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор;
О.Д.Крупчан — академік АПрН України, директор Інституту приватного права і підприємництва АПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;
В.А.Васильєва — директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;
Н.Р.Кобецька — кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та екологічного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;
І.Б.Саракун — кандидат юридичних наук, ст. наук. співр. Лабораторії корпоративного права НДІ ППП АПрН України.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва АПрН України (протокол № 1 від 27 січня 2010 року)

В25 Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах [текст] : Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва АПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника 25-26 вересня 2009 року) – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – 196 с.

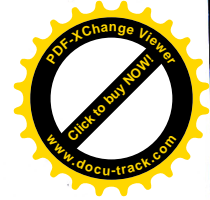
У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 25-26 вересня 2009 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем корпоративного права

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4Укр)

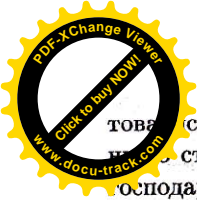
© Інститут приватного права і підприємництва АПрН України, 2010

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010

Зміст

Пленарне засідання	7
Луць В.В., Луць А.В. <i>Договори в регулюванні корпоративних відносин</i>	8
Галянтюк М.К. <i>Співвідношення цивільно-правової та кримінально-правової відповідальності за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань при здійсненні господарської діяльності підприємницькими товариствами</i>	17
Дзера О.В. <i>Питання формування судової практики в справах про визнання правочинів недійсними</i>	25
Шишка Р.Б. <i>Актуальні питання конструкцій товариств</i>	33
Кучеренко І.М. <i>Приватне підприємство як учасник корпоративних відносин</i>	36
Спасибо-Фатєєва І.В. <i>Корпоративні правочини</i>	40
Вінник О.М. <i>Ключові проблеми, пов'язані із застосуванням Закону «Про акціонерні товариства»</i>	45
Жилінкова І.В. <i>Корпоративні права осіб з подружнім статусом</i>	50
Васильєва В.А. <i>Корпорації як суб'єкти корпоративних відносин</i>	56

товариства або виділу відповідної частини майна для звернення на стягнення (ч. 1 ст. 149 ЦК України ст. 57 Закону України «Про господарські товариства»). Щодо інших видів господарських товариств застосовуються схожі норми (ст. 131, ч. 3 ст. 133 ЦК).

Зрозуміло, що право другого з подружжя (не учасника товариства) на врахування вартості частки при поділі спільного подружнього майна завуальовано свідчить про належне йому право на частку в майні товариства. Цей момент є найбільш «небезпечним» і «вразливим» в запропонованій юридичній конструкції, оскільки, з одного боку, ми не визнаємо за другим з подружжя права на частку, а з іншого, - враховуємо її вартість при поділі майна подружжя. Проте, цей недолік можна вважати меншим «лихом» порівняно з тими негативними наслідками, які потягне за собою визнання за другим з подружжя права власності на частку в майні товариства.

1. Здійснення та захист корпоративних прав в Україні (цивільно-правові аспекти): Монографія / За заг. ред. В.В. Луця. - Тернопіль, Підручники і посібники, 2007. - 320 с.
2. Кравчук В.М. Корпоративне право. - К.: Істина, 2005. - 720 с.

Васильєва В.А.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Корпорації як суб'єкти корпоративних відносин

Законодавче визначення корпоративних відносин наведено у ст.167 ГК України: це відносини, що виникають і припиняються щодо корпоративних прав. Отже, за законом будь-які суспільні відносини, об'єктом яких є корпоративні права слід вважати корпоративними. При цьому ніяких інших ознак у законодавстві не наводиться. Слід відзначити, що і у наукових колах відсутня єдина позиція щодо кваліфікуючих ознак для окреслення групи корпоративних відносин. На перший погляд достатньо було б і одного кваліфікуючого критерію при умові чіткості щодо самого поняття корпоративних прав. Проте категорія корпоративні права є явищем складним та багатопорядковим. І окрім загальновідомих: права на участь в управлінні товариством; права на отримання дивідендів; права на вихід з товариства, називаються і ряд інших прав, перелік яких залежить від організаційно-правової

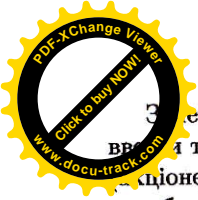

форми товариства та прав передбачених в установчих документах самими засновниками. Іншими словами перелік корпоративних прав носить дискретний характер і це в свою чергу ускладнює ситуацію із кваліфікацією відносин. Тому більшість дослідників звертаються до аналізу суб'єктного складу корпоративних відносин.

Поява та сутність корпоративних відносин перш за все пов'язана із визначенням поняття «корпорації». Для аналізу цієї категорії та окреслення суб'єктного складу корпоративних відносин слід проаналізувати вітчизняне законодавство із його різноманітністю організаційно-правових форм юридичних осіб. Іншими словами, для окреслення кола корпоративних відносин слід детальніше проаналізувати таку юридичну особу, щодо якої у учасника виникають корпоративні права. І напевне буде логічним таку юридичну особу вважати юридичною особою корпоративного типу або корпорацією.

Слід зазначити, що Господарський кодекс визначає корпорацію як форму договірною об'єднання підприємств, у Цивільному кодексі таке визначення відсутнє. Однак чітке визначення корпорацій в літературі та в законодавстві відсутнє. Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про те, що у тлумачення цієї категорії вкладають різний зміст. Здебільшого під поняттям корпорації розуміють господарські товариства або ж терміном «корпорація» підміняють усі види юридичних осіб. В.И. Борисова вважає, що під корпорацією слід розуміти будь-яке колективне утворення, яке засноване на членстві (участі), з метою ведення його учасниками спільно певної діяльності. Корпорація може створюватись в межах однієї юридичної особи і у різних організаційно-правових формах. Остання може створюватись в межах однієї організації – юридичної особи, зокрема у формі господарського товариства, виробничих кооперативів і на рівні групи організацій, зокрема у формі холдингу, інвестиційного чи пайового фонду, промислово-фінансових груп тощо, являючи собою, таким чином, систему аффілірованих осіб [2]. Одна із перших дослідників корпоративного права Т.В.Кашаніна визначила корпорацію як організацію визнану юридичною особою, яка заснована на об'єднанні капіталів, і яка здійснює будь-яку соціально-корисну діяльність і відносила до таких: господарські товариства, виробничі та споживчі кооперативи, громадські та релігійні організації (об'єднання), фонди, автономні некомерційні організації, некомерційні партнерства, об'єднання юридичних осіб (союзи та асоціації) [4].

В більш пізніших працях названий автор корпораціями називає лише господарські товариства [5].

З метою уніфікації правового регулювання В.В.Долинська пропонує вводити термін «корпоративні організації» і називати такими: корпорації (акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, виробничі кооперативи); комерційні організації корпоративного типу (товариства з додатковою відповідальністю, господарські товариства); некомерційні організації корпоративного типу (споживчі кооперативи, частина некомерційних організацій - власників) [3].

Є. А Суханов і Г.Є Авілов вважають, що більшість відомих організаційно-правових форм (видів) юридичних осіб, включаючи некомерційні організації (крім унітарних підприємств, фондів, установ), являють собою корпорації [1]. Висловлені у літературі точки зору можна продовжувати, проте, на нашу думку, сутність суперечки лежить в площині різного розуміння правового зв'язку який натомість виникає у засновників юридичної особи.

Корпорація як вид юридичних осіб, безумовно, є самостійним щодо її засновників (учасників) суб'єкт цивільних правовідносин, який володіє усіма ознаками притаманними юридичній особі, а саме: самостійній майновій відповідальності, здійсненням своїх прав та обов'язків через органи.

Корпорації як колективні об'єднання інтересів, зусиль, осіб і капіталів, які визнані юридичними особами і здійснюють якусь соціально корисну діяльність, бувають різних організаційно-правових форм. Для класифікації корпорацій можуть бути використані будь-які критерії, що відображають їх правове положення.

Більшість вітчизняних науковців до юридичних осіб корпоративного типу відносять підприємства, які володіють такими ознаками:

- союз осіб;
- наявність складного капіталу;
- спільна мета.

Якщо названі ознаки вважати необхідними і в сукупності достатніми для віднесення певного утворення до корпорації, то за чинним законодавством такими слід вважати всі види товариств, кооперативи, фермерські господарства, громадські організації тощо. Безперечно, що одразу ж впадає в око те, що в одному переліку виявилися юридичні особи прибуткові та неприбуткові, а з іншого боку, поза переліком залишилася така організаційно-правова форма, як приватне підприємство. Така ситуація примушує нас або вводити додаткові критерії для розмежування відносин за суб'єктною ознакою, або

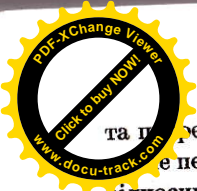

або змінити підхід, чи взагалі відмовитися від нього. Ускладнюючи ситуацію той факт, що Господарський кодекс України до корпорацій відносить підприємства, які утворюються, як правило двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діють на основі об'єднання майна та (або) підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами на основі корпоративних прав, в тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, що створюються у формі господарських товариств, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох чи більше осіб (п.5 ст.63 ГК). В.Кравчук цілком вірно зазначає, що недоцільно було б звужувати сферу регулювання корпоративного права лише певними організаційно-правовими формами юридичних осіб, наприклад, господарськими товариствами або корпораціями. Це б призвело до нерегульованості схожих за своєю суттю відносин щодо інших юридичних осіб [6]. Принципова схожість цих відносин існує незалежно від організаційно-правової природи цих юридичних осіб.

Корпорація виступає узагальнюючою організаційно-правовою формою корпоративних відносин в межах однієї організації. Тому не слід її ототожнювати тільки із наявністю складного капіталу та сукупності учасників. З позиції майнового обороту корпорація має за мету задоволення суспільних інтересів в особі конкретних індивідуумів (учасників) у централізації капіталу та об'єднання зусиль.

Згідно з ч.1 ст.83 ЦК України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та інших формах, встановлених законом. У свою чергу товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі. Проте така класифікація торкається тільки товариств, а ніяким чином не зачіпає установ чи інших різновидів юридичних осіб. На думку певних вчених, установи не можуть бути диференційовані на підприємницькі та непідприємницькі, тому що діють винятково без мети отримання прибутку. Поруч із цим, відсутня імперативна заборона на отримання прибутку установою і це підштовхує до думки про прийняття прибуткової діяльності установи.

Д.С.Лещенко, досліджуючи організаційно-правову форму установи як учасника цивільних правовідносин, окреслює наступні ознаки цього виду юридичних осіб. Зокрема, спеціальними ознаками установи є те, що вона створюється без підприємницької мети, а певна прибуткова діяльність можлива тільки як допоміжна; засновники установи не мають права участі в управлінні нею, а також не можуть отримувати прибуток від її діяльності; установи задовольняють суспільні чи приватні інтереси

та пр...еби фізичних осіб, що не є їх членами (так званих дестинаторів) не перебувають не тільки з установою, але й поміж собою у будь-яких відносинах [7].

Установа може створюватись на підставі складеного засновниками (засновником) індивідуального або спільного установчого акта – статут або положення, розробленого та затвердженого засновником (засновниками). Установи можуть утворюватися як за ініціативою органів держави, так і носити приватний характер. В першу чергу йдеться про такі джерела формування майна як отримання майна від засновника під час створення установи, а також внаслідок фінансування засновником в процесі діяльності. Корпорації діють в інтересах своїх членів, установи – в інтересах користувачів, визначеність складу корпорації і невизначеність користувачів установи. Мета та зміст діяльності корпорації визначаються спільною волею засновників, а мета діяльності установи привнесена ззовні і визначається адміністрацією.

Правова підстава виникнення юридичних осіб – засновницьке волевиявлення у вигляді правочину чи адміністративного акту. При цьому юридичні особи приватного характеру створюються на основі правочину і як би «для себе», а юридичні особи публічного права – на підставі адміністративного акту і «для всіх». Існує точка зору, що установи можуть бути тільки як підвид юридичних осіб приватного права [7]. Проте не слід бути категоричним у цьому твердженні. Установи можуть створюватися і у розпорядчому порядку. Окрім поділу юридичних осіб на публічні і приватні товариства та установи, важливим видається їх поділ залежно від мети створення. Зокрема поділ юридичних осіб на підприємницькі і непідприємницькі. Як зазначалося установи відносяться до непідприємницьких юридичних осіб і як наслідок цього – відсутність права у члена установи отримувати прибуток від діяльності товариства. Непідприємницькі організації не розподіляють прибуток між своїми учасниками. До таких відносяться споживчі кооперативи, товариства співвласників житла, установи, фонди, релігійні організації та всі види громадських об'єднань, які створюються на основі спільності інтересів засновників (громадські рухи, політичні партії, фонди, творчі спілки, благодійні організації). Непідприємницькі організації створюються в результаті реалізації суб'єктами засновницького права в результаті чого із такими юридичними особами їх пов'язує членство.

Для окреслення юридичних осіб корпоративного типу важливо провести класифікацію юридичних осіб за характером прав учасників на майно організації. Такий класифікаційний критерій для юридичних осіб закріплений у Цивільному кодексі Російської Федерації. У пункті

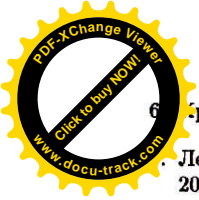

2 ст. 48 ГК РФ вказується, що в зв'язку з участю в утворенні юридичної особи його засновники (учасники) можуть мати зобов'язання щодо цієї юридичної особи або речові права на її майно. Юридичних осіб, щодо яких їх учасники мають зобов'язальні права складають господарські товариства, виробничі та споживчі кооперативи. Саме товариства і кооперативи є суб'єктами майнових відносин. У формі таких в основному і можуть існувати різного роду підприємства. Таким чином, слід розмежовувати: організації щодо майна яких засновники володіють речовим правом; організації щодо яких засновники володіють зобов'язальними правами (корпоративними); і організації щодо яких засновники не мають майнових прав, а набувають статусу члена організації.

Існування такої групи юридичних осіб – не власників, на майно яких засновники зберігають право власності або інше речове право (унітарні підприємства казенні, державні підприємства, комунальні підприємства, дочірні підприємства) пов'язане із наявністю перехідного етапу розвитку економіки.

Підсумовуючи вищевказане, слід зазначити, що до юридичних осіб корпоративного типу належать усі організаційно-правові види юридичних осіб, які створені з метою отримання прибутку та подальшого його розподілу між учасниками і в результаті створення яких у засновників виникає особливий вид майнових прав зобов'язального характеру який прийнято називати корпоративним правом. Обов'язковою істотною ознакою корпорації (юридичної особи корпоративного типу) слід визнати наявність визначеного законодавцем об'єкта права корпоративної власності – наявності у учасника корпоративних прав. Саме така ознака дає можливість досягнути мети її створення - право на отримання прибутку учасниками юридичних осіб.

1. Авиллов Е.Г., Суханов Е.А. Юридические лица в современном гражданском праве. // Вестник гражданского права, 2006, № 1.
2. Борисова В. Корпорация – организационно-правовая форма корпоративных отношений // Альманах цивилистики, выпуск 1: ВАВ Правова єдність. – Київ, 2008. – С.250.
3. Долинская В.В. Акционерное право: основные положения и тенденции – М.: Волтерс Клайвер, 2006. – С.469-470.
4. Кашанина Т.В. Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ та обществ): Учебник для вузов. – М., 1999, с.129
5. Кашанина Т.В. Корпоративное (внутрифирменное) право. – М., 2003. – С.37.

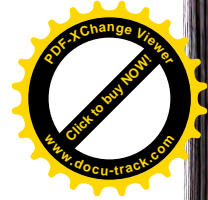

6. Бравчук В.М. Корпоративне право. – Київ: Вид-во Істина, 2005. – С. 151.

7. Лещенко Д.С. Установи як учасники цивільних відносин. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 143.

8. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах. – Львів: «Край», 2009. – с. 34.

9. Пахомова Н.Н. Цивилистическая теория корпоративных отношений. – Екатеринбург, 2005. – С.129.

Секція 1. Загальнотеоретичні проблеми врегулювання корпоративних правовідносин та правовий статус їх суб'єктів